

Economische gevolgen coronacrisis voor de multifunctionele landbouw

Rob Stokkers en Harold van der Meulen, 21 april 2020

1. Inleiding

De coronacrisis heeft forse gevolgen voor de Nederlandse economie. Ook de land- en tuinbouwbedrijven ontkomen niet aan de gevolgen van deze crisis. Door de maatregelen die nodig zijn om de volksgezondheid te beschermen, is er een ernstige marktverstoring in een aantal sectoren. Ook agrarische bedrijven met multifunctionele landbouwactiviteiten ondervinden de economische gevolgen van de coronacrisis.

Wageningen Economic Research is door het ministerie van LNV gevraagd om de economische gevolgen voor de multifunctionele takken van agrarische bedrijven door de coronacrisis in beeld te brengen. Hierbij is gevraagd om de uitkomsten te vergelijken met de berekeningen van LTO Nederland.

LTO Nederland heeft op 7 april 2020 haar laatste berekeningen gepresenteerd. Mieke Theunissen, clusterspecialist multifunctionele landbouw, heeft daarbij nog de volgende vragen:

- Wat is de economische impact op de dagrecreatie branche?
- Zijn de schattingen van LTO voor boerderijverkoop in de goede richting?
- Hoe verhoudt de economische omvang van de multifunctionele activiteiten zich tot die van de agrarische activiteiten? Hoeveel financiële buffer is er of wel hoeveel verlies kan er opgevangen worden?

Indien mogelijk worden deze vragen meegenomen in deze notitie.

2. Materiaal en methode

De meest recente omzetgegevens voor de multifunctionele landbouw stammen uit 2018 en zijn verantwoord in de publicatie *Kijk op multifunctionele landbouw; Omzet 2007-2018*.¹In deze publicatie wordt onderscheid gemaakt naar de volgende multifunctionele takken: agrarische kinderopvang, agrarisch natuurbeheer, boerderijeducatie, boerderijverkoop, recreatie en zorglandbouw. Voor 2018 wordt de totale omzet geschat op 887 mln. euro. Circa 13.500 agrarische bedrijven doen aan een of meerdere vormen van multifunctionele landbouw.

Deze omzetgegevens dienen net als in de berekeningen van LTO Nederland in deze notitie als de best beschikbare referentie. Aangezien ook door LTO wordt verwacht dat op korte termijn de betalingen in de takken agrarische kinderopvang, agrarisch natuurbeheer en zorglandbouw gewoon doorgang vinden en het economisch effect van de Coronacrisis derhalve nihil is, worden deze takken in deze notitie verder niet besproken.

De werkwijze bij de berekening van de economische gevolgen is als volgt:

1. Voor elke multifunctionele tak wordt er per afzetkanaal en subcategorie een schatting gemaakt van de procentuele verdeling van de omzet over de twaalf maanden van het jaar.
2. Vervolgens wordt voor de maanden maart tot en met mei op basis van de inschattingen van LTO Nederland en andere deskundigen uit de multifunctionele landbouw een inschatting gemaakt van het omzetverlies per maand.
3. Ten slotte wordt het totale omzetverlies over de helft van de maand maart en de maanden april en mei berekend. Daarbij kan een kwalitatief beeld worden geschetst van mogelijk alternatieve activiteiten en/of kostenbesparingen.

3. Uitkomsten

Boerderijverkoop

Onder boerderijverkoop wordt verstaan de directe afzet van een boer of tuinder aan consumenten, catering, instellingen en horeca. In de tabel 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal bedrijven en de omzet per afzetkanaal in 2018. In totaal zijn er in de boerderijverkoop 3.160 bedrijven actief (inclusief dubbeltellingen) met een omzet van 271 miljoen euro.

Tabel 1 Schatting van het aantal bedrijven en de omzet van alle afzetkanalen in 2018

Afzetkanaal	Subcategorie (naar omzet)	Aantal Bedrijven	Omzet per bedrijf (in euro's)	Totale omzet afgerond (in mln. euro)
Langs de weg	Klein	650	5.000	3
	Groot	600	97.000	58
Op de markt	Boeren	100	125.000	12
Boerderijwinkel	Klein	500	45.000	23
	Middel	600	150.000	90
	Groot	150	400.000	60
Levering aan huis		400	50.000	20
Levering aan (zorg)instellingen, catering en horeca		160	30.000	5
Totaal		3.160		271

Bron: Van der Meulen et al. (2019).

In figuur 1 wordt een schatting gegeven van de verdeling van de omzet over het jaar en van het omzetverlies in de maanden maart tot en met mei. Daarbij is uitgegaan van een omzetverlies² van

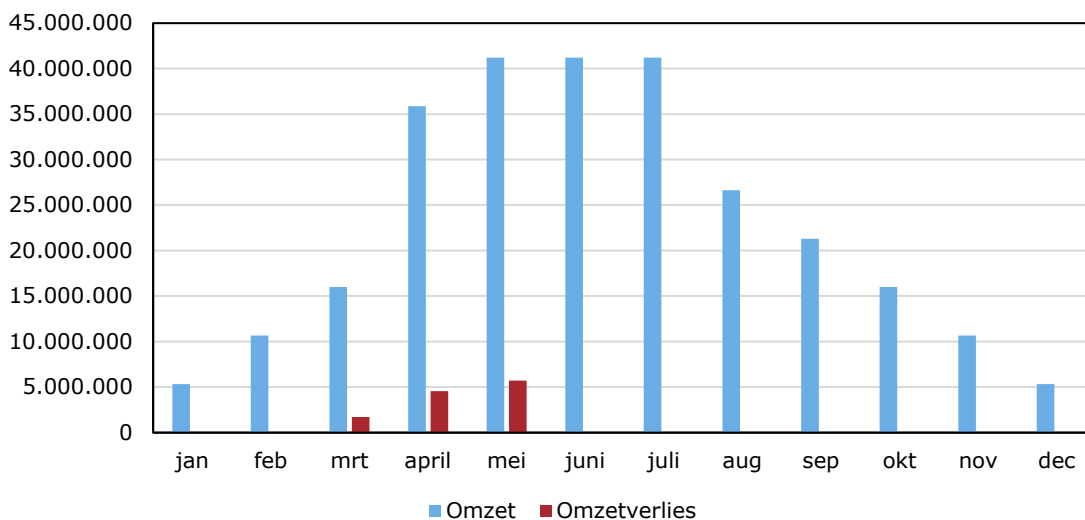
¹ Van der Meulen et al. (2019), <https://doi.org/10.18174/476198>

² Inschattingen van de percentages zijn afkomstig van LTO Nederland.

50% op de boerenmarkten, 20% in de boerderijwinkels en 100% in de foodservice in de maanden april en mei en de helft daarvan in de maand maart. Het totale omzetverlies voor deze periode bedraagt ongeveer 12 miljoen euro ofwel ongeveer 12% van de normale omzet in die periode.

Relatief de grootste schade wordt geleden door de bedrijven die actief zijn op boerenmarkten en in de foodservice. Absoluut gaat het voor de periode maart tot en met mei om een schade per bedrijf van respectievelijk gemiddeld 16.000 euro en 8.000 euro. Zij kunnen mogelijk de schade beperken door afzet via alternatieve kanalen, bijvoorbeeld via boerderijverkoop of de reguliere groothandel en retail. Een mooi voorbeeld hiervan was dat bij asperge het ontbreken van afzet naar de horeca voor Pasen ruimschoots werd gecompenseerd door extra boerderijverkoop en afzet in de retail.

Verdeling omzet en omzetverlies over het jaar (in €)

Figuur 1 Verdeling van de totale omzet over het jaar en omzetverlies van boerderijverkoop in 2018 in euro's

Bron: Wageningen Economic Research.

Recreatie

Bij recreatie op de boerderij gaat het zowel om dagrecreatie als verblijfsrecreatie. Voorbeelden van bedrijven met dagrecreatie zijn bedrijven met activiteiten, zoals boerengolf of poldersport. Onder verblijfsrecreatie vallen bedrijven met een boerderijcamping, groepsaccommodatie of bed & breakfast (B&B). In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van het aantal bedrijven en de omzet per recreatievorm in 2018. In totaal zijn er in de recreatie 3.140 bedrijven actief (inclusief dubbeltellingen) met een omzet van 221 miljoen euro.

Tabel 2 Omzetschattig recreatie naar recreatievorm in 2018

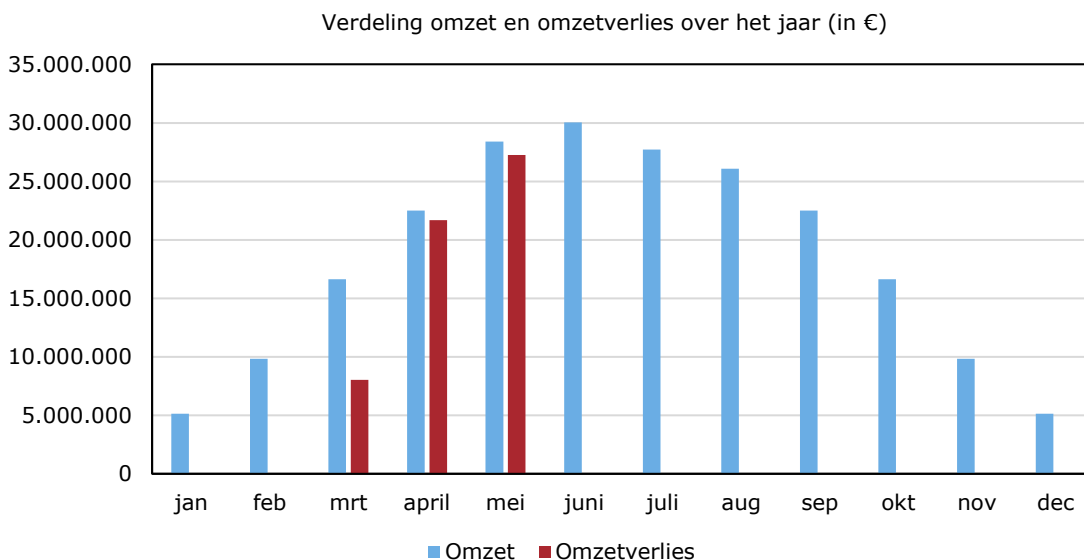
Vorm	Aantal bedrijven	Gem. omzet (in euro's)	Totale omzet afgerond (in mln. euro)
Verblijfsrecreatie			137
Boerderijcamping	720	46.000	33
B&B	380	62.000	24
Huisjes/appartementen	500	54.000	27
Groepsaccommodaties	400	134.000	54
Dagrecreatie			84
Sport, spel, cursussen	350	90.000	32
Verhuur recreatiegoederen	470	20.000	9
Horeca (inclusief kookworkshops)	400	60.000	24
Vergader/ontvangst	700	26.500	19
Totaal	3.140 a)		221

a) Meerdere bedrijven bieden meerdere vormen van dag- en/of verblijfsrecreatie aan.

Bron: van der Meulen et al. (2019).

In figuur 2 wordt een schatting gegeven van de verdeling van de omzet over het jaar en van het omzetverlies in de maanden maart tot en met mei. Daarbij is uitgegaan van een omzetverlies van 90% in de verblijfsrecreatie met uitzondering van groepsaccommodaties en 100% in de dagrecreatie en bij groepsaccommodaties in de maanden april en mei en de helft daarvan in de maand maart. Het totale omzetverlies voor deze periode bedraagt ongeveer 57 miljoen euro ofwel ongeveer 85% van de normale omzet in die periode. Hiervan komt 34 miljoen euro voor rekeningen van de verblijfsrecreatie en 23 miljoen voor de dagrecreatie. In de topmaanden zal het omzetverlies in de recreatie 25 tot 30 miljoen euro per maand bedragen.

Het relatieve omzetverlies is voor alle recreatievormen ongeveer even groot. Absoluut wordt het grootste omzetverlies geleden door bedrijven met groepsaccommodaties, een grote horecatak en/of een professionele vergader-/ontvangstruimte, namelijk gemiddeld 25.000 tot 40.000 euro per bedrijf. Zij kunnen de schade onder andere beperken door minder inkoop van consumptiegoederen en indien van toepassing minder inzet van betaald personeel.

Figuur 2 Verdeling van de totale omzet over het jaar en omzetverlies van recreatie in 2018 in euro's

Bron: Wageningen Economic Research.

In tabel 3 wordt een beeld geschetst van de economische omvang van de recreatietak op multifunctionele land- en tuinbouwbedrijven in relatie tot de omzet in de agrarische tak. Hieruit blijkt dat naarmate het belang van recreatie in de totale bedrijfsopbrengst toeneemt, de standaardomzet uit de agrarisch tak afneemt. De meest voorkomende combinatie is die van akkerbouw of graasdieren (met name melkvee) met recreatie.

Op ruim 300 multifunctionele land- en tuinbouwbedrijven met alleen recreatie is de bijdrage uit recreatie in de totale opbrengst >30% (is 28% van het totaal van die groep). Volgens een ruwe berekening halen de bedrijven in deze subgroep gemiddeld minimaal 100.000 euro omzet per jaar uit recreatie. Dit is vergeleken met een gemiddelde standaard omzet uit de land- en tuinbouw in deze subgroep van 220.000 euro op jaarbasis een substantiële bijdrage. Het geschatte omzetverlies door corona op die bedrijven bedraagt op basis van de gepresenteerde rekenmethode in de periode medio maart-eind mei dus minimaal 25.000 euro, maar kan in de zomermaanden nog veel verder oplopen.

Tabel 3 Aantal multifunctionele land- en tuinbouwbedrijven met alleen recreatie als neventak naar aandeel in de totale opbrengsten per bedrijfstype 2016

Aandeel recreatie in totale opbrengst	Aantal	Akker- bouw	Tuin- bouw	Blijvende teelt	Graasdier	Hokdier	Overig	SO/bedrijf x 1.000 euro
Perc. <10%	407	75	24	6	253	19	30	323
Perc. 10-30%	350	84	19	6	203	10	28	252
Perc. 30-50%	172	46	11	7	93	4	11	245
Perc. >50%	130	27	11	0	81	2	9	189
Totaal	1.059	232	65	19	630	35	78	270
Totaal a)	1.835	305	111	70	1.143	56	150	270

a) Totaal aantal ook op bedrijven die andere MFL-activiteiten hebben.

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

Boerderijeducatie

Bij boerderijeducatie volgen schoolklassen uit (veelal) het basisonderwijs een of meerdere lessen op de boerderij of tuinbouwbedrijf. Belevend en ontdekkend leren staan tijdens deze boerderij-lessen centraal. De aangeboden lesprogramma's sluiten aan op de thema's uit het onderwijs.

In tabel 4 wordt een overzicht gegeven van het aantal bedrijven en de omzet per afzetkanaal in de periode 2007-2018. In 2018 waren er in totaal 665 bedrijven actief in de boerderijeducatie met een omzet van 0,8 miljoen euro. De gemiddelde omzet per bedrijf bedraagt slechts 1.125 euro en deze activiteit draagt dus marginaal bij aan het bedrijfsresultaat van het desbetreffende land- en tuinbouwbedrijf.

Tabel 4 Ontwikkeling boerderijeducatie 2007-2018

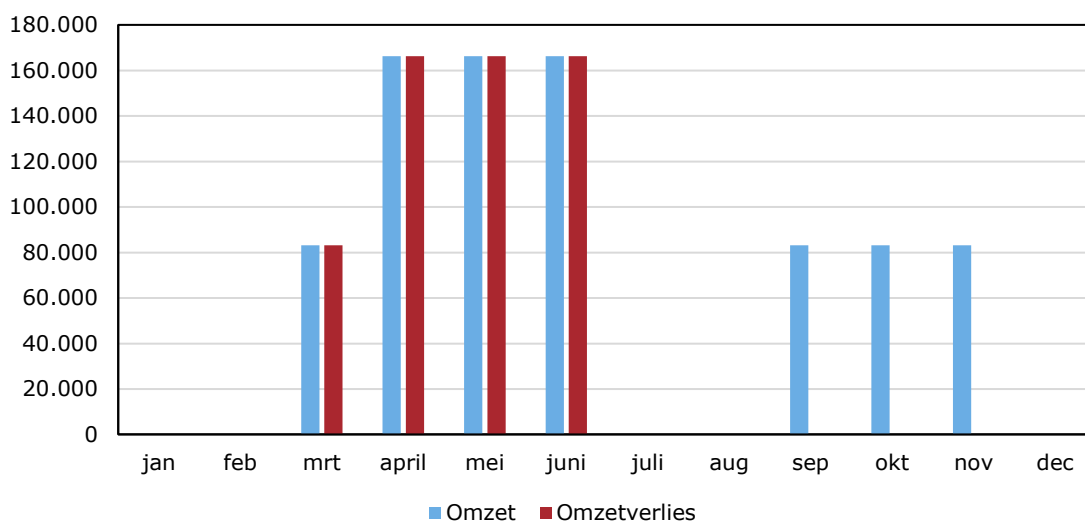
	2007	2009	2011	2013	2018
Aantal bedrijven	500	500	800	800	665
- Waarvan aangesloten bij Platform Boerderijeducatie Nederland a)	150	160	200	200	240
Omzet (in mln. euro)	1,5	1,7	2,2	2	0,8
Gem. omzet (in euro's) per bedrijf	3.000	3.400	2.750	2.500	1.125

a) voormalig Stichting Educatief Platteland

Bron: Van der Meulen et al., 2019.

In figuur 3 wordt een schatting gegeven van de verdeling van de omzet over het jaar en van het omzetverlies in de maanden maart tot en met juni. Daarbij is uitgegaan van een omzetverlies van 100% gedurende de resterende maanden van dit schooljaar, omdat naar verwachting voor de zomervakantie geen boerderijlessen meer worden gegeven. Het totale omzetverlies voor deze periode bedraagt bijna 600.000 euro ofwel gemiddeld 875 euro per bedrijf.

Verdeling omzet en omzetverlies over het jaar (in €)

Figuur 3 Verdeling van de totale omzet over het jaar en omzetverlies van boerderijeducatie in 2018 in euro's

Bron: Wageningen Economic Research.

Samenvatting

Het volgende overzicht geeft een samenvatting van het berekende omzetverlies volgens Wageningen Economic Research en dat volgens LTO Nederland in hun laatste berekeningen van 7 april jongstleden. De verschillen tussen beide benaderingen zijn klein en worden veroorzaakt door een verfijning van de berekening door Wageningen Economic Research en een ietwat verschillende referentieperiode. Ondernemers in de recreatie kunnen de schade onder andere beperken door minder inkoop van consumptiegoederen en indien van toepassing minder inzet van betaald personeel.

Multifunctionele tak	Omzetverlies (half maart/mei) in mln. euro	Volgens LTO Nederland in mln. euro
Boerderijverkoop	12	circa 7,5
Recreatie	57	circa 65
Boerderijeducatie a)	0,6	circa 0,7
<i>Totaal</i>	<i>70</i>	<i>circa 73</i>

a) periode half maart tot en met juni

Referenties

Meulen, van der, H., J. Jager, D. de Jong, R. Stokkers, G. Venema en M. Vijn. 2019. *Kijk op multifunctionele landbouw; Omzet 2007-2018*. Wageningen, Wageningen University & Research, Rapport 2019-054. 24 pp.

Meer informatie

Harold van der Meulen

T +31 (0)317 48 44 36

E harold.vandermeulen@wur.nl

www.wur.nl/economic-research

2020-039i